HISTORY STUDIES
INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

Ondokuzuncu Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Taşrasında Bir Kadının Hukuk Mücadelesi: Midilli Nazırı Kulaksızzade Mustafa Ağa'nın Mirası Davası

In the Second Half of the Nineteenth Century in the Ottoman Countryside a Law Struggle of Women: Case of Heritage Midilli Minister Kulaksizzade Aga Mustafa

Faruk Doğan[1]

Özet

Osmanlı Miras hukuku İslam Miras hukuku çerçevesinde şer'î mahkemelerin konusu olmuştur. Tanzimat ile birlikte kurulan meclisler hem yerel ölçekte hem de merkezi yönetim de mühim rol oynamıştır. Tanzimat'ın taşrada uygulanması noktasında bu meclisler merkezî bir konumda olmuştur. Bu amaç doğrultusunda kurulan Meclis-i Vâlâ bir temyiz mahkemesi olarak görev ifa etmiştir. Midilli Nazırı Kulaksızzade Mustafa Ağa'nın miras davası hem bu meclisin işleyiş şekli, hem de bir Osmanlı kadınının sürdürdüğü hak arayışı mücadelesinin ilginç bir örneğidir. Bu dava süreci takip edilerek Midilli adasında ki sosyal, siyasi ve iktisadi ilişkiler hakkında da bazı mühim bilgilere ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Kulaksızzade, Meclis-i Vâlâ, Midilli, Miras.*

Abstract

The Ottoman Heritage in the framework of the Islamic law of inheritance, the law of the courts has been the subject of the evil in the secondary. Together with the administrative councils and local scale, and the central management established in urgent. The implementation of the reforms was a central location at the point of these Councils has been the Upstate. For this purpose as a Court of appeals established Meclis-I Vâlâ task performance. The trial of both the network's Kulaksızzade Mustafa Nazırı pony heritage, as well as the functioning of this Parliament's rights in a vacuum, the shape of the Ottoman kadininin. an interesting example of the struggle of the quest This lawsuit was on the island of Lesbos, the follow up process that social political and economic relations in some urgent information was reached.

Keywords: *Kulaksızzade, Meclis-i Vâlâ, Lesbos, Heritage.*

[1] Yrd. Doç. Dr; Kırklareli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü – Kırklareli.

Giriş

Geçmişten günümüze miras, toplumsal ve hukuki bir olgu olarak önemini korumuştur. Osmanlı Devleti de bu olguyu İslam miras hukuku hükümleri içerisinde uygulamıştır.[2] Osmanlı Devleti'nde ölenlerin geride bıraktıkları malların bütünü tereke, muhallefat, metrukât veya kassâm adıyla anılırdı.[3] Vefat eden kişinin mal varlığının kayıt altına alınması özel görevliler tarafından yapılırdı.[4] Mirasçısı olan ölülerin malları; bir varisin başvurusu, ölünün devlete borcunun bulunması veya mirasçıların küçük olması halinde kassâmlar tarafından taksim edilirdi. Sözü edilen durumlar dışında taksimat varisler tarafından yapılır, mesele mahkemeye intikal etmezdi.[5] Miras konusu olan davalar şer'î mahkemelerde çözüme kavuşturulurdu. Tanzimat'ın ilanından sonra yapılan hukuki düzenlemelerden sonra da bu nitelik büyük ölçüde korunmuştur. Tanzimat'tan sonra kurulan meclisler, Tanzimat'ın uygulanması noktasında önem kazanmış, aynı zamanda 1840 tarihli Ceza Kanunnamesi'nin uygulanması açısından da mühim fonksiyonlar ifa etmişlerdi.[6] Bu değişikliklere göre taşrada ortaya çıkan sorunlar öncelikle kaza veya sancak meclislerinde, sonra eyalet meclislerinde, en son olarak da Meclis-i Vâlâ'da çözüme kavuşturulurdu. Bu davaların konularını, yukarıda belirtildiği gibi şer'î mahkemelerin yetki alanı dışında kalan, özellikle devlet memurlarının idarî problemleri oluşturmuştur.

II. Mahmud devrinin sonlarında kurulan Meclis-i Vâlâ, 1839'da Tanzimat'ın ilanı ile birlikte genişletilen yetki ve kadroları, merkezî konumu ve oynadığı rol ile birinci derecede yer alan bir kurum olmuştur. Meclis-i Vâlâ, Tanzimat ile beraber en yüksek yargı organı olarak, imparatorlukta kurulan yerel meclislerin verdikleri kararlarda en son merci, yani temyiz mahkemesi görevi yapıyordu. Bu yönüyle Meclis-i Vâlâ imparatorluğun en önemli karar alma organı olması ve yargı alanında da yüksek bir temyiz mahkemesi olarak çalışması dolayısıyla, gerek İstanbul halkı ve gerekse taşradan gelen halk ile çok yönlü ilişkilere sahipti. Meclise vatandaşlar tarafından pek çok arzuhal sunulur ya da bizzat gelmek suretiyle iş takibi ve benzeri ilişkiler kurulabilirdi. Başvurular arzuhaller yoluyla yapılmaktaydı. Makalemizin konusunu oluşturan miras davası da Midilli hanedanından Kulaksızzade Mustafa Ağa'nın torunu Ümmügülsüm Behiye Hanım tarafından yapılan bir arzuhal sonucu ortaya çıkmıştı. Bu araştırmamızda söz konusu davayı arşiv belgeleri üzerinden takip ederek Meclis-i Vâlâ'nın bir dava sürecini nasıl işlettiğini tespit etmeye çalışırken, bir bakıma 19. yüzyılın ikinci yarısında

[2]Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, İstanbul 2001, İz Yayınları, s. 411-499; Ali Himmet Berki, *İslam Hukukunda Ferâiz ve İntikal*, Ankara 1985, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, s. 10-155.

[3]Geniş bilgi için bkz. Tahsin Özcan, "*Muhallefat*", *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 2005, s. 406-407; Said Öztürk, "*Kassâm*", *DİA*, İstanbul 2001, XXIV, s. 579-582.

[4]Tereke defterlerine dayalı çalışmaların sayısı son dönemlerde oldukça artmıştır. Bu çalışmalara birkaç örnek için bkz. Ömer Lütfi Barkan, "Edirne Askeri Kassamı'na Ait Tereke Defterleri (1545-1659)", *Belgeler* (III/5-6), 1996, 1-479; Yavuz Cezar, "Bir Âyanın Muhallefatı Havza ve Köprü Kazaları Âyanı Kör İsmailoğlu Hüseyin", *Belleten* (XLI/161), 1977, s. 41-78; Musa Çadırcı, "Hüseyin Avni Paşa'nın Terekesi", *Belgeler* (XI/15), 1986, s. 145-164; Yuzo Nagata, "Karaosmanoğlu Hacı Hüseyin Ağa'ya Ait Bir Tereke Defteri", *IX.Türk Tarih Kongresi (Ankara 21-25 Eylül 1981)*, 1988, 1055-1062; Hüseyin Özdeğer, *1463-1650 Yılları Bursa Şehri Tereke Defterleri,* İstanbul 1988, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları; Said Öztürk, *Askerî Kassama Ait Onyedinci Asır Tereke Defterleri*, İstanbul 1995, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.

[5]Arif Bilgin, Fatih Bozkurt, "Bir Mali Gelir Kaynağı Olarak Varissiz Ölenlerin Terekeleri ve Beytülmâl Mukataaları", *Kocaeli Üniv. Sosyal Bil. Enst. Dergisi* (20), 2010/2, s. 3.

[6] Ekrem Buğra Ekinci, *Osmanlı Mahkemeleri (Tanzimat Sonrası)*, İstanbul 2004, s. 65 vd.

Midilli adasının siyasi, sosyal ve iktisadi durumu hakkında bazı ipuçlarını ortaya koymaya çalışacağız.

Davanın Konusu ve Tarafları

Davanın taraflarına geçmeden Midilli adası hakkında kısa bilgi vermek uygun olacaktır. Zira Midilli, Ege adaları içerisinde bulunduğu konum ve sahip olduğu kaynaklar bakımından büyük öneme sahiptir. Bu öneme binaen, fetihten itibaren ada topraklarının mîrî statüye alındığını biliyoruz.[7] Midilli, 1534'te kurulmuş olan Cezayir-i Bahr-i Sefîd Eyaleti içerisine dâhil edilmiş ve bu idarî yapı Tanzimat'ın ilanına kadar büyük ölçüde korunmuştur. Ada nüfusunun çoğunluğu Rumlardan müteşekkildi. Müslüman nüfus ekseriyetle şehirlerde toplanmıştı. 18. yüzyıla kadar ada yönetiminin klasik Osmanlı taşra yönetimi içinde idare edildiğini görüyoruz. Bu dönemden itibaren adanın yöneticileri arasında "nazır" unvanlı kişilerin varlığı dikkat çekmektedir. Kelime anlamı "bir işe bakan, bir konu ile ilgilenen kişi" demek olan nazır, genellikle "kapıcıbaşı" unvanını taşımaktaydı.[8] Nazırlar aslında adanın asıl yöneticisi değildiler. 18. yüzyıldan itibaren ada mutasarrıflarının kontrolü altında onlar adına görev ifa eden ve genellikle ada halkının ileri gelen aileleri arasından seçilen kimselerdi.[9] Çalışmamıza konu olan terekenin sahibi Mustafa Ağa da Midilli'nin ileri gelen ailelerinden Kulaksızzade ailesine mensuptu. Mustafa Ağa 1248 (1832-1833) tarihinde bu görevdeyken öldü. Geride karısı ile İsmail ve Niyazi adında iki oğlu kaldı. Küçük oğlu Niyazi de 1251 (1835-1836) tarihinde şüpheli bir şekilde öldü.[10] Diğer oğul İsmail'in ifadesine göre, 1252 (1836-1837) tarihine kadar hem Mustafa Ağa'nın hem de Niyazi Bey'in terekelerinin hazırlanmasına niyet edildi ise de bazı mahzurlar sebebiyle gerçekleştirilemedi.[11] İsmail Paşa terekelerin hazırlanması için 1258/1842 tarihinde oğlu Halil Bey'in de karıştığı bir takım hadiseleri araştırmak üzere Midilli'ye gelen memurun terekenin hazırlanması işi ile de ilgilenmesi ricasında bulundu. Bu tarihten sonra terekenin ne zaman kayda geçirildiği hakkında elimizde kesin bir bilgi bulunmuyor. Fakat 1860 tarihinde terekenin devlete ait kısmının tahsil edildiğini, Ümmügülsüm Hanım'ın sadarete yazdığı dilekçeden anlıyoruz. Dilekçeye göre, Mustafa Ağa'nın terekesinin hazineye ait kısmı 11.000 kîse akçe idi.[12] Mirasın kalan kısmı hisselere bölündüyse de, varislerden Niyazi Bey'in ani ölümü neticesinde sahiplerine teslim edilememişti. Kısa süre sonra Niyazi Bey'in karısı Penbe Kadın ve oğlu

[7] Osmanlı Dönemi Midilli Adası hakkında daha geniş bilgi için şu eserlere bakılabilir. Besim Darkot, "*Midilli*" *İA*, İstanbul 1979, VIII, 282-284; Nihat Karaduman, *XVI. Yüzyılda Midilli Adası*, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999; Michael Kiel, "*Midilli*", *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 11-14; A. Afşin Ünal, *XVI.Yüzyılda Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaletinde Midilli Sancağı*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Kayseri 2002; Levent Payzın, *XVIII. Yüzyılda Midilli Adası*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2008; Metin Ünver, *Tanzimat'ın Midilli Adası'nda Tatbiki*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.

[8] Levent Payzın, *Ondokuzuncu Yüzyılda Midilli Adası,* , s. 37.

[9] Görev alanı Midilli adası ile birlikte Kemer Edremit, Armutabat, Çandarlı ve Havran kazalarını da kapsıyordu. BOA., İ.MMS, No: 108/4639.

[10] İsmail Paşa'nın ifadesine göre, Emin Bey babası Niyazi Bey'i bir kaza sonucu öldürmüş ve kaçmıştı. İsmail Paşa'da Emin Bey'i yakalayıp öldürtmüştü. Ayrıntılar için bkz. BOA., İ.MVL, No: 456/20477, lef 6.

[11] BOA., İ.MVL, No: 20477, Lef 11, 17 N 1259 /11 Ekim 1843.

[12] BOA., İ.MVL, No: 434/19149, lef 6, 12 L 1276 /3 Mayıs 1860.

Emin Bey'in de ölmesi ile miras Ümmügülsüm Hanım, İsmail Paşa ve Mustafa Ağa'nın karısına intikal etti. Bu sırada Ümmügülsüm Hanım amcasının oğlu Halil Bey'den boşanmış ve mihr almaya hak kazanmıştı. İddiaya göre mirasın Ümmügülsüm Hanım'a düşen kısmına İsmail Paşa tarafından, mihr ile diğer eşyalara da Halil Bey tarafından el konulmuştu. Gülsüm Hanım, hem amcası İsmail Paşa'dan hem de eski kocası Halil Bey'den kendisine ait olan malların iadesini talep etmişti.[13]

Davalı taraf olan İsmail Paşa[14], 1223 (1808-1809) Midilli doğumlu olup eğitimini babasının tuttuğu hocalardan aldı. On yedi yaşında memuriyete girdi. 1240/1824-5 tarihinde Sipahi Alaybeyi, 1248/1832-3 de babasının ölümü üzerine Dergâh-ı Âlî Kapıcıbaşı rütbesiyle Midilli muhafız ve nazırı oldu. 1255/1839 senesinde Tanzimat'ın ilanı ve adada uygulanan nazırlık yönetiminin kaldırılmasıyla bu görevden uzaklaştırıldı. 1260/1844 tarihinde Midilli'de Avrupa teknolojisiyle modern bir zeytinyağı fabrikasını kurmak ve halkı teşvik etmek için bu defa Midilli kaymakamlığına tayin edildi.[15] 1277 (1860-1861) tarihinde bu görevden azledildi. Bu vazifesi esnasında İsmail Paşa birkaç kez devlet nişanı ile ödüllendirilmişti. Bunun yanında belgelerden İsmail Paşa'nın nazırlık görevi sırasında halkın bir kısmının özellikle adanın ileri gelenlerinin şikâyetlerine maruz kaldığı anlaşılıyor.[16] İsmail Paşa'nın ne zaman öldüğü konusunda kesin bilgimiz olmamakla birlikte, karısının 11 Ağustos 1889 tarihli hazineden kendisine maaş bağlanmasını içeren dilekçesine göre, 1881 yılında tüm servetini kaybetmiş olarak ölmüştü.[17]

Dava Süreci

Dava önce Midilli mahkemesinde görülmeye başlandı. Gülsüm Hanım'ın dilekçesi üzerine dava İsmail Paşa'ya tebliğ edilerek konu hakkında kendisinden malumat istendi. Tanzimat sonrasında yapılan düzenlemeye göre halk arasındaki problemlerin ilk çözüm mercii üyeleri o mahallerin sakinlerinden oluşan yerel meclisler idi.[18] Bu itibarla söz konusu davayı görüşmek üzere Midilli meclisi konu ile ilgili bilgisi olanları dinlemek üzere toplandı. İsmail Paşa buradaki ifadesinde, kardeşi Niyazi Bey'in ölümü sonrasında mirasına devlet tarafından el konulduğunu ve 1150 kise akçe borçlarına karşılık mahsup edildiğini ileri sürdü. Ayrıca yeğeni Emin Bey'den kalan mirasın ise ilgili taraflara ödendiğini ifadesine ekledi.[19] Midilli meclisi karşılıklı ifadelerin alınması sonucunda terekenin ortaya çıkartılmasının mümkün olmayacağı neticesine vardı ve davanın her iki tarafın karşılıklı rızası ile bir yazılı sözleşme yapılarak çözümlenmesine karar verdi.[20] Midilli meclisinin aldığı karara göre Ümmügülsüm Hanım'ın oturduğu konak ve 5500 kise akçe kendisine verilecek, bu meblağın 1500 kisesi nakit, geri

[13] Halil Bey'den hakkı olan eşyalar bir elmaslı bilezik, bir adet (perüşan?) ile iki adet askı ve bir parça mücevher idi. BOA., MVL, No:783/80, 9 Ca 1276/4 Aralık 1859.
[14] BOA., İ.MMS, No:108/4639.
[15] Kaymakamlık için bkz. Yücel Özkaya, " *Kaymakam*", DİA(25), s.107-108.
[16] BOA., İ.DH, No: 85/4268, 3 Ra 1268/23 Mart 1844; BOA., MVL., No:790/2, 23 K.Sani 1278/4 Şubat 1863.
[17] BOA., İ.MMS, No:108/4639, 30 Temmuz 1305/11 Ağustos 1889.
[18] Ekrem Buğra Ekinci, Osmanlı Mahkemeleri(Tanzimat Sonrası), s.65-70.;İlber Ortaylı, *Tanzİmat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)*, s.28-46.
[19] BOA., İMVL, No:434/19149, lef 8, 7 Ca 1276/1 Ocak 1860.
[20] BOA., İ.MVL. No: 456/20477, lef 4.

kalan 4000 kisesi ise emlak ve akar olarak İsmail Paşa tarafından ödenecekti. Ödemenin nakit kısmı taksitlere bağlanacaktı.

Midilli meclisinde görülen davanın Ümmügülsüm Hanım'ı tatmin etmediği belgelerden anlaşılıyor. Zira Ümmügülsüm Hanım, Temmuz 1860 tarihli dilekçesinde, kendisinin Paşa tarafından tehdit edildiğini, tanık sıfatıyla ifade veren Midilli meclis azası Hacı İbrahim Ağa ile gümrük memuru Ahmet Bey'in de aynı şekilde tehdit edilerek doğru ifade vermelerinin engellediği iddiasında bulundu.[21] Ayrıca, davanın hakkaniyetle çözümlenebilmesi için duruşmanın başkentte yapılması ricasında bulundu. Dolayısıyla konu hakkında bilgisi olan yukarıda ismi geçen iki kişi ile İzmir gümrük kâtibi Hacı Mehmet Efendi ve oğlu Tahir Efendi, Midilli halkından Arif Ağa ve damadı Ömer Ağa'nın da masraflarının kendisi tarafından karşılanması kaydıyla İstanbul'a getirtilmesini istedi.[22] Bununla birlikte Mustafa Ağa'nın terekesinin tespiti için ön araştırma yapmakla görevlendirilen İlyas Bey de mahkemenin İstanbul'da görülmesinin daha uygun olacağını bildirmişti.[23] Bu istekler doğrultusunda Ümmügülsüm Hanım'ı temsilen Midilli Nazırı Mustafa Ağa döneminde kitabet hizmetinde bulunan Hacı Mehmet Efendi, Midilli meclis azası Hacı İbrahim Ağa, eski gümrük memuru Ahmet Bey, Tahir Efendi; Midilli halkından Arif Ağa, İsmail Paşa'nın tarafını temsilen Ethem Efendi Meclis-i Vâlâ da davanın görülmesi için İstanbul'a davet edildi.[24]

Meclis-i Vâlâ'da yapılan ilk duruşmada Ethem Efendi Midilli'de verilen ifadelerin aynen geçerli olduğunu beyan ederken, Ümmügülsüm Hanım'ın vekili İlyas Bey ise Mustafa Ağa'nın terekesinin 11.000 kiseden ibaret olmadığını bunun birkaç misli olduğunu iddia etti.[25] Tanıkların ifadelerinden İsmail Paşa'nın sahip olduğu siyasî ve malî gücü tehdit, rüşvet, evrakta sahtekarlık gibi yollarla davanın lehine sonuçlandırılması için kötüye kullandığı görülmektedir. Nitekim kâtip Mehmet Ağa terekeden haberi olduğunu itiraf etmiş, Midilli gümrük memuru Ahmet Ağa ise Midilli'deki ilk ifadesinde iddialar ile ilgili bilgisinin olmadığını söylemiş olmasına rağmen iddiaların bir kısmından haberi olduğunu ifade etmiştir. Neden böyle eksik bilgi verdiği sorulduğunda tehdit edildiği imasında bulunarak "Orası Midillidir öyle dedim" cevabını vermiştir. İsmail Paşa'nın terekenin yazılması için görevlendirdiği Hacı İbrahim Ağa'ya Rum tarafındaki eşyanın neden yazılmadığı sorulduğunda ise "Onu yazdıranlar bilir" cevabını vererek İsmail Paşa'nın emri ile hareket ettiğini itiraf etmiştir.[26] Bu duruşmalardan sonra Meclis-i Vâlâ'nın 17 Temmuz 1860 tarihli bir ara karar verdiğini görüyoruz. Buna göre; İsmail Paşa tereke ile ilgili Emin Bey'den kalan hissenin Gülsüm Hanım'a ödendiğini ve diğer tereke için de bir defter hazırlandığını ifade etmesine rağmen asıl dava konusunun tahrirat yapılmamasından değil mirasın bir kısmının gizlenmesinden meydana geldiği, dolayısıyla bir tahkikata ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Fakat bu sırada İsmail Paşa'nın Midilli'de kaymakamlık görevinde olmasından dolayı

[21]Gülsüm Hanım'ın Paşa tarafından uzun süre hapsedildiği de belgelerden anlaşılmaktadır. (BOA., İ.MVL, No: 434/19134, lef 13, 28 Z 1276/17 Temmuz 1860; BOA., İ.MVL, No: 434/19149, lef 7, 7 Ca 1276/1 Ocak 1860.
[22] BOA., İ.MVL, No: 434/19134, lef 13, 28 Z 1276 /17 Temmuz 1860.
[23] BOA., İMVL, No:434/19149 lef 8, 7 Ca 1276/1 Ocak 1860.
[24] BOA., MVL, No:785/43, 9 N 1276/31 Mart 1860.
[25] BOA.,İ.MVL, No: 434/19149, lef 10, 15 L 1276/6 Mayıs 1860; BOA.,İ.MVL, No:456/20477, lef 10.
[26] BOA., İ.MVL., No:434, lef 1.

görevlendirilecek memurun geçmişte olduğu gibi Paşanın etkisi altında kalabileceği dolayısıyla tahkikatın sağlıklı yapılamayacağı düşünülerek Meclis-i Vâlâ ile şer'î mahkemeden birer memur atanması kararlaştırılmıştır.[27] Bu karar üzerine, Meclis-i Vâlâ tarafından Mehmet Emin Bey[28], İstanbul Mahkemesi Baş Kitabeti Müdüriyeti'nden de Ahmet Rauf Efendi memur tayin edilmiştir.[29]

Mehmet Emin Efendi adada yaptığı araştırma sonucunda bir rapor hazırlamış ve Meclis-i Vâlâ'ya sunmuştur. Söz konusu raporda;[30] Niyazi Bey ile Emin Bey'in terekelerinin Gülsüm Hanım çocuk iken deftere kaydedilmiş olduğunu, Mustafa Ağa'nın muhallefatının uzun süre taksim edilmediğini ve ortada kaldığını belirtmiştir. Daha sonra bunların tespiti amacıyla da bir araştırma komisyonu kurularak defterlerinin hazırlanması işine girişilmiştir. Aynı zamanda Midilli şehri dışında olan ve durumları tartışmalı bulunan emlâkın tespiti için de "erbâb-ı vukuf" tarafından yerinde muayene yapılmıştır. Bu emlâk İsmail Paşa'nın vakıf mallarından çıkartılmış, geriye kalan kısım belirlenerek Paşa'nın ifadesi doğrultusunda deftere kaydedilmiştir. Bu esnada İsmail Paşa söz konusu emlâk ve akarın bir kısmının Mustafa Paşa'ya ait olduğunu, bir kısmının satıldığını, bir kısmının da senetli veya senetsiz ya kendisinde ya aile bireylerinde veya üçüncü şahıslarda kaldığını itiraf etmek zorunda kalmıştır. Mehmet Emin Bey raporunda, satılan mülklerin satış senetlerini inceleyerek üzerlerine şerh koyduğunu[31], henüz satılmayanlar ile başkalarının tasarrufunda olanlardan ayrı olarak satılan emlâkın bedelinin 8.569.000 kuruş olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca henüz satılmayan emlak ve akarın tahmini gelirinin ise 6-700.000 kuruş olduğunu, dolayısıyla toplam muhallefat bedelinin 9.300.000 kuruştan ibaret bulunduğunu bildirmiştir. Bu miktardan Mustafa Ağa'nın devlete ait olan 5.500.000 kuruş mahsup edildiğinde miras konusu miktarın 3.800.000 kuruş civarında olacağı, hatta buna ek olarak başkaları tarafından idare olunan ve Mustafa Ağa'ya ait olduğu ispat edilebilecek miktar da buna eklenirse iki katı miktarda bir meblağın miras konusu olacağı tahmininde bulunmuştur. Mehmet Emin Bey her ne kadar bu tahminde bulunmuş ise de başkalarının tasarrufuna geçen emlâk ve akar 25-30 sene önce vuku bulduğu için bunların belgelerle ispatlanmasının imkânsızlığını da kabul etmek zorunda kaldığını ifade etmiştir. Raporun sonuç bölümünde Mehmet Emin Bey, hazırlanan defterler doğrultusunda Meclis-i Vâlâ'nın karar vermesini veya Midilli'de iki taraf arasında kararlaştırıldığı gibi uzlaşma yoluyla davanın çözüme kavuşturulmasını tavsiye etmiştir.

Mehmet Emin Bey 21 Ekim 1860 tarihli bir başka raporda ise, Mustafa Ağa'nın ölümünden sonra Midilli ve Ayvalık halkı zimmetlerinde alacaklarının tespiti hususunda hazırlanacak defterler için Patrikhaneye mektup yazdığını ve bu hususta köylerin çorbacılarına emirler gönderttiğini belirtmektedir. Fakat bu emirlere rağmen köylerden herhangi bir yazılı cevap alınamamış, metropolit aracılığı ile bunun sebebi sorulduğunda ise, Mustafa Ağa'nın sağlığında halkın borçlarının tamamının ödendiği cevabı alındığını bildirmiştir. Mehmet Emin Efendi yaptığı araştırma sonucunda bu ifadelerin patrikhanenin aforoz tehdidi ile İsmail

[27] BOA., İ.MVL, No: 434/19134, lef 13, 28 Z 1276 /17 Temmuz 1860.
[28] BOA., İ.MVL, No:434/19134, lef 14.(5 M 1277/24 Temmuz 1860).
[29] BOA., İMVL, No: 434/19149, lef 12.
[30] BOA., İ.MVL, No:456/20477.
[31] BOA., İ.MVL, No:456/20477, ss.3-5.

Paşa'nın siyasi baskısı altında alındığını anlamıştır. Bu sırada Mehmet Emin Bey, bir yandan adanın ileri gelenleri vasıtasıyla eski defterlerin ortaya çıkartılmasına, diğer yandan Gülsüm Hanım'ı uzlaşmaya razı etmeye çalışmıştır. Mehmet Emin Bey davanın çözüme kavuşması için İsmail Paşa'nın eski defterleri ortaya çıkarması, Gülsüm Hanım'ın uzlaşmaya razı olması ve halkın da korkulardan azade kılınmasını şart koşmuştur. Buna ilaveten terekenin ortaya çıkartılabilen kısmı ile iki taraf arasında davanın görülmesi yahut daha sağlıklı bilgilerin elde edilebilmesi için İsmail Paşa'nın görevden alınmasını rapor etmiştir.[32]

İsmail Paşa'nın Mehmet Emin Bey'in uzlaşma teklifi üzerine yukarıda belirtilen şartlar dairesinde bir anlaşma yapılmış olmasından pek hoşnut kalmadığı anlaşılıyor. Nitekim İsmail Paşa meclise bir dilekçe vererek, Gülsüm Hanım'ın iddia ettiği dava konusu olan mirasın babasının ölümünden sonra hazineye, borçlarına ve gemi inşa masraflarına mahsup edildiğini, eğer bundan fazlası şer'î mahkeme tarafından ortaya çıkartılırsa ödemeyi kabul ettiğini, açıktan Gülsüm Hanım'a o kadar akçeyi vermenin adaletsizlik olduğunu, dolayısıyla uzlaşılan miktarı ödeyemeyeceğini belirtmiştir.[33]

Davanın uzaması ve bir sonuç alınamaması Ümmügülsüm Hanım'ı da oldukça zor duruma düşürmüştür.[34] Zira dava sürecinde İstanbul'da ikamet etmek zorunda kalınması ve tanıkların dava süresince ihtiyaçlarının giderilmesi zorunluluğu Gülsüm Hanım'ı hatırı sayılır bir borcun altına sokmuştur. Bu sebeple Gülsüm Hanım'ın davanın bir an önce bitirilmesi hususunda meclise defalarca dilekçe sunduğu görülmektedir.[35] Aynı zamanda davayı yerinde araştırmakla görevli memurun da bu durumdan olumsuz etkilendiği anlaşılmaktadır. Zira adada terekenin araştırılması için görevlendirilen memurların masrafları davacı tarafından karşılandığından davacının içine düştüğü malî sıkıntı bu memurları da etkiliyordu. Nitekim İstanbul mahkemesinden görevlendirilen Ahmet Rauf'un adada kaldığı beş aylık süredeki masrafının davacı hanım tarafından yalnız 5000 kuruşluk kısmının ödenmesi şikâyet konusu olmuştu.[36] Ortaya çıkan bu sıkıntının davanın güvenirliliği açısından problem teşkil edeceği açıktır. İsmail Paşa ise bu durumu kendi lehine bir koz olarak kullanmış ve davanın uzaması için elinden gelen gayreti göstermiştir. Özellikle de davanın konusunun miras davası olması hasebiyle Meclis-i Vâla'da değil, şer'î mahkemede görülmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Fakat raporlardan anladığımız kadarıyla devlet meseleyi bir miras davası olarak değil, yerel idarecilerin yolsuzluk davası olarak telakki etmiştir.

Bu gelişmeler ve verilen raporlar üzerine Meclis-i Vâlâ 6 Aralık 1860 tarihli Cezâir-i Bahri Sefid mutasarrıfı ile Mehmet Emin Bey'e hitaben yazılan kararda, İsmail Paşa'nın kaymakamlık görevinden uzaklaştırıldığını bildiriyor ve Emin Bey'in raporlarına itimat edildiğini de ekliyordu. Söz konusu kararda, tereke defterlerinin ortaya çıkartılamamasının nedeninin İsmail Paşa'nın ada halkını korkutup sindirmesinden kaynaklandığı; ayrıca, Paşa'nın

[32] BOA., İ.MVL, No: 456/20477, lef 12, 15 R 1277 /21 Ekim 1860.
[33] BOA., İMVL, No:456/20477, lef 3.
[34] Hiç kuşkusuz bu aksamalar meclisin ağır ve yoğun işlerle uğraşmasından kaynaklanıyordu. Meclis-i Vâlâ'nın yapısı ve işleyişi hakkında bkz. Mehmet Seyitdanlıoğlu, *Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ*, T.T.K. yay., Ankara 1999; Cevdet Paşa, *Tezâkir-i Cevdet*, (Yay: C. Baysun), 2.bsk.,T.T.K.yay., Ankara 1986, 13,20, 47.
[35] BOA.,İ.MVL, No: 456/20477, lef 5.; BOA., İ.MVL, No: 456/20477, lef 7.
[36] BOA.İ.MVL. No:434/19149, lef 4.

karakter ve liyakat olarak kaymakamlık görevini yapamadığından, idarenin fiilen oğlu ile yandaşlarından oluşan mahallî meclisin elinde bulunduğu ve bunların türlü yolsuzluklara giriştikleri vurgulanıyordu. Hakikaten bu dönemde İsmail Paşa'nın oğlu Halil Bey'in idareyi fiilen yürüttüğü anlaşılmaktadır. Halil Bey daha önce de değinildiği gibi adada türlü yolsuzluk olaylarına karışmış ve hakkında tahkikat yapılmış bir zattı. Bu yolsuzluklar içerisinde ada zaptiyesinin tamamıyla kullanılmayıp zaptiyeye verilecek 17 maaşın devlet hazinesinden alınarak yandaşlarına verilmesi, ada kalesinde stoklanan zahirenin satılarak bedelinin faizle işlettirilmesi ve elde edilen gelirin memurlara "bahşiş" adı altında verilmesi zikredilebilir. İsmail Paşa ve oğlunun adadaki bu yönetimi nedeniyle Hıristiyan halkın çoğunluğunun yabancı devletlerin tabiiyetine geçmeye meylettiği anlaşılmaktadır. Belgelere göre adadaki yönetim aynen devam ederse halkın tamamının yabancı devletlerden yana tavır alacağından korkuluyordu. Bu nedenle İsmail Paşa azledilerek yerine Şehremaneti birinci yardımcısı Ali Kemalî Efendi 10.000 kuruş maaş ile atandı.[37]

Davanın Karara Bağlanması

Davanın sonunda 4 Kasım 1861 tarihinde Meclis-i Vala bir karara varmıştır. Söz konusu kararda özetle şu hususlar vurgulanmıştır: Ümmügülsüm Hanım'ın iddia ettiği terekenin İsmail Paşa'nın iddia ettiğinden daha fazla olduğu ve bunların aile üyeleri ile diğer şahıslarda bulunduğu ibraz edilen senetlerden anlaşılmıştır. Fakat Midilli adasında arazi alım ve satımında hüccet-i şer'iye usulüne uyulmayıp malın eski sahibinin senediyle alım satım yapılması alışkanlık haline getirildiğinden, hem bu senetler hem de hüccetler "şüpheli ve usulce itimada gayrı şayan" hükmünde olduğundan, İsmail Paşa'nın "muhallefâtın borçlara yetmediği dolayısıyla ortada miras konusu mal kalmadığı" iddiası gerçeği yansıtmamaktadır. Eski defterler istendiğinde gösterilen kayıtların İsmail Paşa'nın bildirdiklerini teyit etmek maksadıyla sonradan düzenlendiği anlaşılmıştır. Bunlara ek olarak kararda oldukça çarpıcı bir ayrıntı daha bulunmaktadır. O da, İsmail Paşa'nın kethüdasına yazdığı 1843 tarihli bir mektupta, Gülsüm Hanım'ın iddia ettiği mirasın varisler arasında taksim olunmadığının açıkça ifade edilmesidir.

Meclis-i Vâlâ'da yapılan duruşmalar sırasında İsmail Paşa babasına ait emlâkın bir kısmının varlığını itiraf etmiş, bunun yarısı kadarının da satıldığını belirtmiştir. Geriye kalanların ise senetli veya senetsiz aile bireyleri ile diğer şahıslar tasarrufunda bulunduğunu beyan etmiştir. Böylece satılan emlâk ile nakit ve alacaklarının miktarının 8.569.000 kuruş olduğu anlaşılmıştır. Buna ek olarak satılmayan emlakın tahmini kıymetinin de 6-700.000 kuruş, toplam muhallefatın ise 9.200.000 ile 9.300.000 kuruş civarında olacağı anlaşılmıştır. Önceden hazineye teslim edilen 5.500.000 kuruşluk bedel düşüldüğünde mirasa konu olacak miktar 3.800.000 kuruşluk bir meblağa ulaşmaktadır. Ayrıca senetli senetsiz başkaları tasarrufunda bulunan emlâk da ortaya çıkartılırsa mirasa bir bu kadar meblağ daha ekleneceği aşikârdır. Bu durumda İsmail Paşa davanın şer'î mahkemeye havalesini istemiş ise de bu defterlerin türlü sebeplerle kaybolmasından dolayı ve aradan uzun zaman geçmesi neticesinde bu surette davanın görülmesi mümkün görülmemiştir. Bu hususlardan dolayı davanın, Midilli'de iki taraf

[37] BOA., MVL, No: 703/31, 22 Ca 1277 /6 Aralık 1860.

arasında kararlaştırılan uzlaşma maddeleri çerçevesinde sonuçlandırılmasının uygun olacağı belirtilmiştir. Durum İsmail Paşa'ya tebliğ edildiğinde "marifet-i şer ile dava görülerek Gülsüm Hanım'ın kendisinde ne miktar hakkı ortaya çıkarsa onu vereceğini" ifade etmiştir. Fakat bu bir aldatmacadır ve Ümmügülsüm Hanım'ı davasında elini zayıflatma amacına yöneliktir. Dolayısıyla Gülsüm Hanım'ın adaletsizliğe uğratılmaması için Midilli'de kararlaştırılan 5500 kise üzerinden İsmail Paşa'nın İstanbul'da bulunduğu zaman zarfındaki masrafları karşılığı olarak 500 kisesinin indirilmesi ve 5000 kisenin Paşa tarafından ödenmesi

üzerinde davanın sonuçlandırılması uygun bulunmuştur.

Ancak, Paşa'nın bu miktarı ödemesi kendisini çok zor durumda bırakacağından, bu miktar 1000 kise daha indirilerek 4000 kisede karar kılınmıştır. Bunun 1000 kisesi nakden ve geriye kalan kısmı özel bir memurun gözetiminde İsmail Paşa'nın tasarrufunda olan emlâktan aynen Gülsüm Hanım'a ödenmesi uygun bulunmuştur. Bu emlâktan Gülsüm Hanım'ın kabul etmediği yerler olursa, onun takdir edilen kıymeti İsmail Paşa'dan nakden tahsil edilecektir.[38] Davanın bu şekilde karara bağlanmasına rağmen ödeme konusunda 1867 tarihinde hâlâ tam bir uzlaşma sağlanamadığı belgelerden anlaşılmaktadır.[39]

Sonuç

Kulaksızzade Mustafa Ağa'nın mirası davasının karara bağlanması yaklaşık üç yıl sürmüştür. Dava sürecinde taraflardan İsmail Paşa'nın adadaki siyasi nüfuzunu kendi çıkarına sonuna kadar kullanma gayreti içinde olduğunu anlıyoruz. Miras miktarının oldukça büyük bir meblağ olması da kanaatimizce bunda önemli bir etkendir. İsmail Paşa kaymakam olarak sahip olduğu yetkisini ada halkı üzerinde hem tehdit hem de rüşvet ve yolsuzluk unsuru olarak kullanmıştır. Bu davranışların ada halkının genelinin Yunan bağımsızlık hareketine destek veren bir ortam yarattığına kuşku yoktur. Ayrıca adada uygulanan gayrimenkul alım-satım sözleşmelerinin genellikle mevcut hukukî yapının dışında yazılı veya yazısız hukuksuz yollarla yapıldığı da davanın ortaya çıkardığı bir başka gerçektir. Bununla beraber dava süreci boyunca davacının mahkeme masraflarını ödemek zorunda kalması davayı uzun süre devam ettirememesine ve istemediği hâlde davalı ile anlaşmak zorunda kalmasına neden olmuştur. Bu davanın ortaya çıkardığı bir başka gerçek de, Mustafa Ağa'nın nazırlık görevinde hatırı sayılır bir servete sahip olduğudur. Bütün bunlar dışında, bir Osmanlı kadınının hak arayışı ve bu konudaki ısrarı neticesinde, kendisi açısından tatmin edici düzeyde olmasa da, bunu başarması dikkat çekici bir husustur.

[38] BOA., İ.MVL, No:456/20477, lef 14, 4 Ca 1278/4 Kasım 1861.
[39] Bu tarihte borcun nakit kısmının Paşa tarafından ödendiği fakat Gülsüm Hanım'a bırakılan emlâkın bir kısmının kabul görmediği anlaşılıyor. Bkz. BOA. MVL., No:534/15, 5 M 1284/5 Mayıs 1867.

EK:

İsmail Nazırı Ağa'nın Paşa'nın itiraf ettiği babası Midilli Mustafa Terekesi

Kuş Meydanında kâin konağın hariciyesi
Karşısında vaki ahır ile seyis odaları
Kuş meydanında Meclis konağına muttasıl menzil
Kal'a-i balada (yukarı kale) konak
Yukarı iskelede arsa
İslam Çarşısında At değirmeni
Bitişiğinde Arsa
Feyzi Babanın kahvehane arsası
Han bahçesi
Mahkeme yakınında olan bağ yeri
Tulumcu dükkânı
Sabunhane yakınında mağaza 3 kıt'a
Köçeklice ve Ak Topraklar
Larsu'da zeytinlik
Larsu'da peştemalcı zeytinliği
Çendruz Bahçesi
Midilli'de Raif ve Gangan icarelerinde sabunhane kıt'a 2
Yine karyesinde yağhane
Kelmiye'de damlar dairesi
Andırya'da esbab-ı dakik
Ayasu'da göl çiftliği
Larso'da Çitko otlağı
Yine karyesinde harap menzil ve damlar
Kabakum çiftliği
Makron çiftliği
Tepe çiftliği
Ayazmend'de lonca, kahvehane ve dükkanlar
Edremit kazasında bakkal başı zeytinliği
Göbek köyünde sabunhane, menzil ve yağhane arsası
Yine karyesinde armutluk
Armudabad'da Kerem köyünde İlyas yeri zeytinliği

Çubukçu Mehmed'in dükkân arsası
Ayazma bahçesi yeri
Kapan karyesinde Tekfurbahçe ve tarla
Balıkpazarında simitçi fırını
Hüdaverdi mahallesinde ekmekçi Muhammed menzili arsası

Mustafa Ağa'nın vefatından sonra satılan terekesi

EMLÂKIN CİNSİ	KURUŞ
Katip Hacı Muhammet Efendinin sakin olduğu menzil	10.000
Pire'de zeytinlik	850
Mahall-i mezkûrda zeytinlik	1500
Mahall-i mezkûrda zeytinlik	1550
Üsküplü karyesinde zeytinlik	1900
Ayane karyesinde zeytinlik	1.200
Palipo karyesinde zeytinlik	2.500
Palipo karyesinde zeytinlik, tarla, bahçe	3.000
Üsküplü'de zeytinlikler	3.300
Sağrı'da zeytinlikler	8950
Kebir gölet	51.000
Paçacıoğlu sefinesi	13.000
Şarlat Reis Sefinesi	13.000
Şerif reis sefinesi	35.000
Kelmiye'de Araskolado zeytinliği	15.320
Makrona çiftliği gedikanı	41.784
Tepe çiftliği gedikanı	69.361
Ayvalık'ta kahvehane, bakkal ve aşçı dükkânları	11.000
Ayvalık'ta mahkeme menzili	5.700
Ayvalık'ta yağhane 2 kıt'a	12.000
Ayvalık'ta zeytin ve yağ mahzeni 2 kıt'a	7.975
Ayvalık'ta kasap dükkânı	3.000
Ayvalık'ta yağ değirmeni 2 kıt'a	12.000
Ayvalık'ta zeytin mahzeni	2.300
Ayvalık'ta tabya yeri menzili	3.500
Ayvalık'ta kahvehane mahiyesi	1.000
Ayvalık'ta yağhane 3 kıt'a	45.000
Küçükköy'de yağhane ve mahzen 4 kıt'a	14.230
Zeytinli karyesinde kebir sabunhane	22.000
Küre'de küçük sabunhane	2.800
Akçay iskelesinde ekmekçi fırını ve dükkânı	4.000
Sagir çürük sefine 3 kıt'a	5.250
Katırtuz karyesinde yağhane	3.500
Küre karyesinde Hacı Osman zeytinliği	14.000
Narlı karyesinde zeytinlik	7.200

Avcılar başında küp dibi zeytinliği	1.700
Çitköyde zeytinlik	1.700
Kaldırkoz zeytinliği	3.421
Zeytinli karyesinde zeytinlik	9.200
Manastır karyesinde zeytinlik	2.000
Pelit köyünde zeytinlik	1.500
Makron karyesinde müderris zeytinliği	5.200
Ali boğazında zeytinlik	1.900
Avcılar'da Mihaylo kızı zeytinliği	5.150
Emirkapısında zeytinlik	5.070
Araplar'da zeytinlik	5.460
Zeytinli karyesinde zeytinlik	3.900
Küre'de zeytinlik	12.480
Papaslık'ta zeytinlik	5.460
Tahtaköyde zeytinlik	2.886
Kemer'de zeytinlik	3.900
Kemer'de fırın	2.650
Palçako karyesinde harap yağ mahzeni	5.000
Diğer harap mahzen	1.200
Balçık karyesinde zeytinlik	8.750
Ebyoz Karyesinde harap yağ mahzeni	3.000
Kuş meydanında konak bitişiğinde menzil	13.000
Celeb Ahmet'te keçi 218 baş	5.450 (kıymeti 25 kuruş)
İzmir'de satılan eşyayı mütenevvia bahası	23.589
Bergama'da satılan zenci gulam bahası	1.200
Ayazmend'de satılan Astar bahası	3.692
Esb bahası	2.750
CEM'AN YEKÜN	607.587

CEM'AN YEKÜN(kuruş)	
Satılan emlâkın kıymeti	607.587
Yekün-ı nükûd ve zimemât	7.962.226
CEM'AN YEKÜN	8.569.813

Paşa'nın senet ile ibraz ettiği emlak ve saire

EMLÂKIN CİNSİ	AÇIKLAMA

Arap menzili	Arap Abdullah'tan satın alınmış
Tersane'de kebir kereste mağazası	1270 tarihinde Ziver Efendi'nin nezaretleri hükkamde verilip Gazi Hasan Paşa vakfından olduğu ve İsmail Paşa uhdesinde iken eski temessükü zayi olmuş olduğu münderiçdir.
Çınarlı Cami bitişiğinde dahiliye ve hariciyeli kebir konak bahçeleri	Bu konakta olan Paşa sakin olup ibraz olunan iki kıtasından bir kıtası debbağ Hacı Ömer zevcesi Emine ve Hafız Mehmet zevcesi Ümmühan imzalarıyla mahzı olup validelerinden müntekil bir bab menzilin Paşa'ya füruht olunduğunu verdikleri dahi Mustafa Abdülhalim imza ve hatmıyla mahzı ve mahtum olup bir kıta mülk tarlanın Paşa'ya hibe olunduğunu mutazammın olub mezkûr senetlerde muharrer hududun konak mahalline şumûlü olmayup bahçeleri etrafını muhtevî olmasına kanak-ı mezkurun Ağa-i merhum tarafından yaptırıldığı ve mesarif-i vakıası Hacı İbrahim Ağa vasıtasıyla rü'yet kılındığı ifade olunmasına mebni sûret-i inşası Hacı İbrahim Ağa'dan sual olundukta ebniyesine sarf olunan akçe Ağa merhumun hesabına mahsuben marifetiyle ita kılındığını ifade etmekle burası Paşa'ya ifade olundukta ebniyeye sarf olunan akçe sarfından verilerek konak kendilerinin olduğunu ve arsasının senedi ve ebniyesine sarf olunan akçenin defteri talep olundukta arsanın senedi olmadığı gibi mesarif-i vakıasının defteri dahi olmadığını beyan eylediler.
Kara Hacı Ahmet Zeytinliği	Bu zeytinliğin Kara Hacı Ahmet'in veresesi tarafından Paşaya füruht olunduğunu mutazammın 41 tarihiyle müverrih ol vakit Midilli naibi bulunan Aşık Halil Efendi mühür ve imzasıyla memhur ve mahzı bir kıta hüccet ibraz olunmuştur.
Ebyuz'da Hanım oğlu Yağhanesi	Bunun için ibraz olunan sened Hanımoğlunun yağ değirmenini Paşaya füruht eylediğini mutazammın mutasarrıfı Cano Hacı Yanac

	imzasıyla mahzı ve rumî el ibaredir.
Edremit'te Kâin Topuz Ağa Zeytinliği	Mutasarrıf-ı sabık Midilli mütemekkinlerinden Nikola veledi Panayot tarafından paşaya füruht olunduğunu mutazammın 57 tarihiyle müverrih ol vakit Edremit Naibi bulunan Elhac Abdüsselam Efendi mührü imzasıyla memhur ve mahzı bir kıta hüccet-i şeriye ibraz olunmuştur.
Edremit'te Kâin Serhat Tepesi Zeytinliği	Mutasarrıfı sabık-ı küçük Yani ve Yanac bazarkanların emval-i mukataadan iltizam eyledikleri zeytin mahsulünden ve mengene icraatından dolayı zuhur eden dûyûnlarına mahsuben iş bu zeytinliği diğer çend kıt'a zeytinlikle beraber Paşaya füruht eylediklerini mutazammın 54 tarihiyle müverrih ol vakit Edremit naibi bulunan Abdullah Hilmi Efendi mühür ve imzasıyla mahzı ve memhur bir kıta hüccet-i şeriye ibraz olunmuştur.
Ebyuz Karyesinde Kâin Hanım Oğlu Menzili	Menzil-i mezkûre mukabilk Midilli kale derununda bir bab hane ve 6000 kuruş akçe alınarak menzil-i mezkûrun Paşa'ya füruht eylediklerini mutazammın mutasarrıfları Ali ve Abidin ve Mustafa oğullarıyla Rukiye Hatun imzalarıyla mahzı ve 44 tarihiyle müverrih bir kıta sened ibraz olunmuştur.
Kelmiye'de Tımarında Kâin Mutaf Tepesi zeytinliği	Mutasarrıf-ı Hacı İbrahim Ağa tarafından Paşa'ya füruht olduğunu mutazammın Ağa'yı m.ileyh mühür ve imzasıyla memhur ve mahzı ve 43 tarihiyle müverrih bir kıta senedat ibraz olunmuştur.
Nefs-i Midilli'de Kâin Derzibaşı Dükkânı	Bundan yirmi yedi sene mukaddem Paşa'ya füruht olunduğunu mutazammın mutasarrıf-ı sabıkı Gavril Hacı Yanoc imzasıyla mahzı rûmî el ibare bir kıta sened ibraz.
Anadolu Canibinde Kerem Karyesinde Sele Tepe'de Nısıf Zeytinlik ve Çakal Tepe'de Nısıf Zeytinlik	Murasarrıf-ı sabık Hacı Ömer Ağa tarafından Paşa'nın Kerimesi Fatma Hanım'ın satıldığı müşir Ağa'yı m.ileyh mühür ve imzasıyla memhur ve mahzı ve 1240 senesi tarihiyle müverrih bir kıta sened ibraz olunmuştur.

Kuş Meydanındaki Konağın Dahiliyesi	Bu hanenin Çavuş mahallesinde büyük hanımın uhdesinde olan diğer menzil ile istibdal olunduğunu mutazammın Ağa merhumun mühr ve imzasıyla bir kıta sened ibraz olunmuş ise de ba'del istibdal iş bu dahiliyeye üç bab menzil daha iştira ve alaka olunduğu iddia olunmasıyla bunların senedleri dahi talep olunmuşsa da ibraz olunmamıştır.
Çendruz Zeytinliği ve Konak ve Yağhane ve Tevabii	Kırk üç tarihinde Ağa merhum tarafından zevcesi Alkiye Hanım'a hibe olunduğunu mutazammın ol vakit Midilli Naibi bulunan Aşık Halil Efendi mühür ve imzasıyla memhur ve mahzı bir kıta hüccet ibraz olundu.
Hasan Tarlaları ve Bigani? Tarlaları	Çendruz hücceti dahilindedir.
Mezkur Balçık karyesinde zeytinlik	
Kebir Şehriye Berik Sefinesi	Dersaadet'te vuku bulan emr ve talep üzerine Tersane-i Âmire canibine gönderdiğini Paşa ifade edüp fakat bu emri mutazammın tahrirat-ı resmiye ibraz edememiştir.
Nefs-i Midilli'de Sabunhane	Mustafa Ağa merhum hal-i hayatta mezkûr sabunhanelerin birini kendiye ve diğerini biraderei müteveffa Niyazi Bey'e verdiğini Paşa ifade edüp fakat resmî senedi ibraz edememiştir.
Edremit'te Sebze Bahçesi	İş bu bahçeyi merhum Mustafa Ağa kendiye verdiğini Paşa ifade etmiş ise de fakat sened-i resmi ibraz edememiştir.
Ayvalık'ta Rub Sabunhane	Halil Bey'in olduğundan mukaddemce Dimitri Hacı Atanaş bazarkana sattığını ve senetleri bazarkan merkum yedinde olduğunu Paşa ifade eder.
Emin Ağa'nın İcarında Bulunan Bakkal Dükkânı	Büyük Hanım'ın haliyesinden irsen intikal eylediği ve bu misüllü irsen intikal eden emlak ve sairenin ekseri senetleri olmadığını ifade kılındı.
Süleyman Bey'den Mübayaa Olunan	Müteveffa Niyazi Bey'in uhdesinde iken iki yüz kırk dokuz senesinde validesi Züleyha

Fetvahane Arsalarında Kain Berber Dükkânı	Aliye Hanım'a füruht eylediğini mutazammın ol tarihte Midilli Naibi bulunan Mehmet İsmet Efendi'nin imza ve hatmını havi hüccet-i şer'iyesi ibraz olunmuştur.
Nurimli? Mahallesinde Sebze Bahçesi	Züleyha Aliye Hanım'ın Validesinden Müntekil İse de Senedi Olmadığı İfade Kılındı.
Ağa'nın Hıyn-u Vefatında Mevcut Olan R.Zeyt	Ağa-i merhumun muhallefatında dahil olmak lazım gelir denilmiş ise de defterlerde buna dair sarahat görülememiştir.

Çandarlı'da Çalınan Çiftliği	Kendi tasarrufunda olduğunu ve senedatı karyesi sancağı arazi memuru tarafında bulunduğunu Paşa ifade etmiş idi.
Merhum Niyazi Bey'in Hıyn-u Vefatında Kelmiye'de Mevcut Olan Zeytun Danesi	İndel hesap bu zeytun iki bin bu kadar desti yağ olmak iktiza eder ise de kassamda buna mukabil 800 desti yağ gösterilerek maadası inkar olunmakta bulunmuştur.
Mütevaffa-i m.ileyh Edremit'te Çiftliği Derununda Mevcut Ağnam	Re's 1000
Köle Ahmet Ağa'nın Sakin Olduğu Menzil	Arsası merhum Niyazi Bey'in olup ebniyesi Paşa tarafından yaptırıldığı ifade kılındı.
Kelmiye Tüccarında Kâin Kavalado Zeytinlikleri Kıta 2	Bir kıtası Halil Bey'in ve diğer bir kıtası dahi Paşa'nın validesi hanımın uhdesinde olmak üzre senetleri ibraz olundu.
Kuş Deresi Zeytinliği	Emektarları Yomasan tarafından senelik olarak kendiye hibe olunduğu Paşa ifade etmiş ise de senet ibraz edememiştir.
Atanos Kethuda'dan Alınan Balatı Zeytinliği	Atanos veled-i Franci nam dahi tarafından Halil Bey'e füruht olunduğunu mutazammın 1264 tarihiyle müverrih ve ol vakit Midilli naibi bulunan Tevfik Efendi mühür ve imzasıyla memhur ve mahzı bir kıta hüccet görüldü.
Emrudabat'da Mehmet Çavuş Zeytinliği	Bunun için iki kıta senet ibraz olunmuş ise de mezkur hüccetler de zeytinlik mezburun şöhretine dair sarahat görülemediğine nazaran bunun başka zeytinlik olması lazım gelmiş tahkik ve izah madde olunmuş

	Behiyye Hanım'ın vekili Seyyit Efendi'ye tebliğ olundu.
Fesleke'de Küçük Paşa'dan Ahz Olunan Ahlavari Çiftliği	Firkoz? Karyesi sakinlerinden Mustafa Mehmet nam-ı diğer küçük Paşa tarafından 43 tarihinde Paşa hazretlerine füruht eylediğini mutazammın ol vakit Midilli Naibi bulunan Aşık Halil Efendi mühür ve imzasıyla memhur ve mahzı bir kıta hüccet ibraz olundu.
Tekfur Bahçe'de Karankula Çiftliği	İbraz olunan iki kıta vakf temessükü mucebince Paşa hazretlerinin valideleri Aliye Hanım'ın uhdesinde idiği.
Sabunhaneler Kurbunda Derunlarında Üç Kıta Mağazanın Meremmeti	Pederlerinin vefatından sonra tüfenk ve barut ve sair mühimmatı kaleye kaldırıldığı ve sair hırdavat şeyler bulunduğu ve defteri olmadığı Paşa ifade eder.
Kuş Meydanında Konağın Harem Daireine Muahheran İlave Kılındığı İddia Olunan	Bab 3
Balçık Karyesinde Kışla Zeytinliği	Topçubaşı Mustafa Ağa uhdesinde olmak üzre senedi ibraz olundu.
Kelmiye'de İskafir adlı mahalde zeytinlik	Niyazi Bey'in cariyesi Penbe Hanım'dan Paşa'nın validesi hanıma intikal ettiği ifade edildi
Ahtanda'da Haci Yorgi'den alınma esbab-ı dakik	1829 tarihinde saadetlü İsmail Paşa'ya furuht eylediğini mutazammın senedi görülmüştür.
Pire civarında tuz mahzeni	1833 tarihiyle Paşayı m.ileyhe sattığı şair mutasarrıfları Marye ve Kostanti , Ligor, Haci Nikola oğulları imzasıyla rumi ol babta iki sened ibraz olundu
Pazarbaşıdan alınma zeytinlik	1245 tarihiyle paşayı m.ileyh validesi Zeliha hanıma furuht eylediğini mutazammın mutasarrıfı Salih Ağa'nın mühür ve imzasıyla bir kıta senedi ibraz edildi
Hanımoğlundan mubayaa zeytinlik	1249 tarihinde paşayı m.ileyh validesi zeliha hanıma furuht eylediğini mutazammın mutasarrıfı Mustafa ve Zeynelabidin imzasıyla iki kıta sened
Epyoz'da Hacı yüzbaşının validesinden alınma	42 tarihinde mutasarrıfı tarafından Paşayı

zeytinlik	m.ileyhin validesi Aliye hanıma furuht olunduğu mutazammın Aşık Halil Efendi imzasıyla bir kıta sened
Hılali ve Eskambavya'dan? alınma zeytinlik	Paşaya furuht olunduğu bir kıta Mahmutpaşa mahkemesi hüccet ibraz
Ayazmend'te Araplar karyesinde rugan-zeyt asiyabı	Dava olunan o makine? Olduğu halde Çavuş zeytinlikleri için ibraz olunan hüccette münderiçtir.
Aşağı limanda vaki sabunhaneler ve mahzenler ve paşa iskelesine değin Hasan Paşa vakfından oda gibi yerler.	Ağayı merhumun muhallefatında dahil olan ayazma bahçesi dâhilinde idüğü ifade kılındı
Dib iskelesinde Hacı Yanac oğlu Gavril marifetiyle Efrenc sefinesine tahmil olunan r.zeyt. Kantar:1500	Kassamında 4599 testi yağ dahil olduğu ifade kılınmış ise de merkum Gavril'in defterlerine bakıldığında bu yağ 1000 kantar olarak 1835'in Mayısının 12'sinde Petro Kontari vasıtasıyla beher kantarı 210 kuruş olarak pazarlık yapılmış ve bedeli 2 yük on bin yirmi beş kuruştan 41.320 kuruş peşinen müteveffa Niyazi Bey'e ve 50.000 kuruşu müteveffa-yı mûmâ-ileyhin vefatından sonra sene-i merkume Ağustosunun sekizinde paşayı m.ileyhin konağında nakden Hacı İbrahim Ağa'ya verilerek 16.900 kuruş için İstanbul'da Hoca nezaretiyle verilmek üzre Lamir ve Yuvani tacire bir kıta Poliçe çekmiş ve kusuru 1.705 kuruş Ağustosun 29 da Andon Haci Kondonoğlu vasıtasıyla nakden Hacı İbrahim Ağa'ya tediye olunarak hesabı kapatılmış olduğu anlaşılmış. Ve bu hesaba göre 7.000 testi olması gerektiği şerhi kondu.)

Midilli Nazırı Kulaksızzade Mustafa Ağa'nın hıyn-ı vefatında ber mûceb-i senedât ve defâtir-i zikr-i âtî mahallerde yed-i vahid ve kendi sermayeleriyle zimematı sâiresi olarak zuhur eden matlûbatının ve istihsal olunan miktarının kemmiyyetin mübeyyin müfredat defteridir.

Muma İleyhin yed-i vahid sermayesiyle kendi sermayesi malı olarak tüccar ve sâire de

bulunup istihsal olunan mebaliğin miktarı(kuruş)	
Edremitte Lazoğlu Andon bazarkandan	126.610
Edremitte meyhaneci Haci Yorgi bazarkandan	110.000
Mali bazarkandan	65.500
Tulumoğlu Hacı Mustafa Ağa	100.000
Kadızade Hacı Hasan Efendi	100.000
Edremit Voyvodası Hacı Ahmet Ağa	100.000
Edremitte Çavuşoğlundan sermaye ve ticarete	7.500
Azmanoğlu Kosto bazarkan sermaye ve ticarete	38.560
İstirati Haci Yaniko bazarkandan borcu	30.628
Şamandıraoğlu Haci Mihaylo borcu	90.321
Cano Haci Yanacoğlundan borcu	97.044
Panayot Kotravil bazarkandan borcu	35.747
Yereli Küçük Hasanağazade Molla Hüseyinden borcu	30.717
Kadızade Hasan Efendiden borcu	26.751
Keresteci Mihaylodan borcu	10.594
Paçaveraoğlu Apostoldan borcu	70.380
Pilmarlı Miladlo'dan	34.554
Küçük Yani bazarkandan	50.050
Nikola Haci Apostoloğlundan	50.300
Andonac Hacı Apostoloğlundan	15.000
Emrodabad da Estifani bazarkandan	15.000
Cano Apostol bazarkandan	32.459
Mustafa Ağanın vefatında Hacı İbrahim Ağa'da bulunan ve teslim ettiği meblağ	704.500
Mustafa Ağanın vefatında Sarraf üzerinde zuhur eden matlubatı olup tahsil edilen	3.019.714
TOPLAM	4.961.929

Mustaf Ağa'nın Midilli adası köylerinde olan matlûbatı ve tahsil olunan miktar(kuruş)	
Nefsi Midilli Kocabaşılarının dûyûnu	34.640
Tekfurbahçe mülhakatı köylerinin borcu	11.872
Lorta karyesi	13.483 7.251 6.232
Yerede Üsküplü karyesi	86.743 67.900

	18.843
Mesağra karyesi	203.768 73.428 130.340

Papazlık karyesi	85.845 45.643,5 40.201,5
Plafaro karyesi	59.938 17.310 42.628
Palçipo? Karyesi	147.372 55.950 91.422
Katırtuz karyesi	25.477 11.001 14.476
Üskonda karyesi	213.200 8.596 204.604
Ebyuz? Karyesi	6.888
Asamato Karyesi	240.947 39.551 201.396
Ayasu karyesi	36.868
Murye karyesi	209.618 62.724 146.894
Pakla karyesi	48.459
Afalonya karyesi	5.417
Sarılıca	3.356
Mustafana	15.697
Kula	37.799
Kabye	12.800
Mandemande	49.108
Ekruna	95.480
	91.575

Kirami	21.900 69.675
Rafye	80.860 19.975 60.885
Papanye	28.080 12.300 15.780
Kalemdado	111.711 69.490 42.221
Ayaprajkere?	112.032

Prajla	88.562 35..087 53.475
Miyedolu	15.335 2.000 13.335
Pulanta	204.042 136.739 67.303
Lizgor	90.000 17.086,5 72.913,5
Rasipor	84.711 27.536,5 57.174,5
Verişe	98.977,5 64.488,5 34.489
Analko	100.113 57.880 42.233
Polimar	395.118
Kalye	11.500 2.265 9.235

Molova Kazası	303.665 201.805 101.860

İCMÂL-İ TAHSİLÂT(kuruş)	
İş bu sahifede olup her karyenin esâmilerinin şerhle tenzilatı icra olunduğu vechile 57 senesi tarihine gelince	1.882.961
Zimemâtı mezkûre açık gösterilen kusurundan fakt tahsil olunan	450.000
TOPLAM	2.327.961

KESİB(Kuruş)	
1.578.095,5	
445.000	Midilli ceziresi ahali-i Hıristiyan'ın müteveffa-yı mûmâ-ileyhden vaki olan iddiaları üzerine deraliyyede icra olunan mahkemede müteveffayı mu'ma ileyhden olan matlub ve davalarından geçmek üzre zimemat-ı mezkûrenin üst tarafından geçilüp ber muceb-i kura reaya ahali-i merkumenin kulları olarak fakt tahsil olunan
İş bu sahifenin yekûn-ı tahsilatı yirmi üç yük yirmi yedi bin dokuz yüz altmış bir kuruş Yalnız on bir yük otuz üç bin doksan beş buçuk kuruş tahsil olunmadığı	

Müteveffâ-yı mûmâ-ileyhin perakende zimemâtı olup istihsâl olunan (kuruş)

Kemer vücûhundan Tatarzade İsmail Ağa'dan	2.500
Kemer mahkeme kâtibi Lütfullah Efendiden	1.000
Demircioğlu hacı Hasandan	1.500
Pelideli? Karyesinde Arnavudoğlu Halil	600
Kemer voyvodası Arnavutzade Osman Ağa	5.000
Edremit'te solak Mustafa	6.000

Ağa	
Edremit'te sarhun Nikola	7.000
Hacıali Çavuşoğlundan	600
Keresteci	915
Papazlıkta Derviş Mustafa Ağa	1.210
Kapye karyesi Hacı Kanlu	5.745
Erdemit vucuhu Emin efendi	1.000
Edremit'te Alizade Hacı Muhammed Ağa	2.376

Konak imamı Hafız Efendi	3.000
Mirahur Halil Ağa	2.000
Ayarondi menzilcisi Ahmet Ağa	2.000
Giridi Elhac Ali Ağa	1.000
Havran-ı Kebir Hacı Süleyman Ağa	3.000
Müridzade Mustafa Ağa	4.000
Edremit'te keresteci Panayottan	5.000
Zeytinlide Hekimoğlu Mihaylo	2.500
Ahmet Efendioğlu Molla Muhammed	636
Karabacakoğlu Ali	260
Arablarlı Nasuh	260
Arablarda Abdioğlu Muhammed	710
Muradili'liHasanBayraktar	250
Muradilinde KahveciMuhammed	287
Arkalızade İbrahim Ağa	5.000
Muradilili Bozoğlundan	570
Ayazmendli Halil Ağa	200
Arkalızade Hacı Alia Ağa	2.000
Ayazmend kazası muhtar ve ahalilerinden	48.700
Çandarlı Ahalilerinden	10.220
Ayvalık ahalisinin aşağı mahalleden	31.326
Orta mahalle ahalisinden	8.206
Yukarı mahalleden	19.100
Küçükköy ahalisinden	6132
Yonda ceziresi ahalisinden	10.420
Ayvalıklı hacı Atnaştan	1.000
Ayvalıklı tuzcu Kiryani	2.700
Adalıoğlu	5.000
Kostandi Polume	1.394
Aci Dimitri Kolalor	1.185
Kostanoğlu Bıraşkoli	1.633
Atnaşoğlu Simo	993
Bolatoğlu Braşkoli	662
Büyük Braşkoli	662
Topaloğlu Yani	500

Nikola Alaki	625
Panayot	1.000
Yondalı Aci Andon	2.845
Vasil Aci Yorgaç	1.000
Kostandi Dibali	1.394
Yani Aci Yorgi	622
Yani Lağari	500
Estefani bazarkandan	10.000
Kostaroni Hristofa	3.000
Arablarda Hacı Osman	68.000
Kolonya kazası metropoliti	15.000
Yonda ceziresi metropoliti	5.500
Midilli metropoliti	10.000
Gazzaz Hüseyin Ağa	1.100
Panayot marangoz	50
Gemicioğlu Mustafa Ağa	14.000
Mahkeme katibi Hacı Muhammed Efendi	1.200
Marangoz Mustafa	300
Abacı Zafir	100
İncezade İbrahim Ağa	2.600
Çıkrıkçı Bacak	620
Etmekçi Ramari Hacı Hüseyin	1.500
Aci Mihaylo	2.300
Kalafatbaşı Ahmet Reis	900
Topçubaşızade Mustafa Ağa	18.260
Azmanoğlu Anaştaş	1.500
Uzun İbrahim Ağa	800
Balizade Mustafa Efendi	2.986
Delibeyoğlu Muhammed Emin	11.216
Bostanzade Hacı Mustafa	5.500
Bıçakçı Aleksandır	100
Tüfenkçi Rahmi Dede	200
Dürzi Hasan	2.000
Alabaşoğlu Hüseyin Ağa	1.000
Melamizade Aydın Efendi	2.500
Dellak Ali	575
Bulba kızı Vultuna	4.000
Dürzi Lefter	300
İstanbullu Yanac kızları	464

Nikola	2.395
Atnaş Monobaluca?	150
Burgucubaşı Trandamilo	200
Karanikola	100
Tulumcu Aci Apostol	2.175
İnözlü Laskaraki	500
Şehri Apostol Hacımaloğlu	200
Asıtaneli Yorgoç	100
Yondalı Apostol	575
İsa Efendi	1.500
Cafer Sadık Bey	4.500
Köle Ahmet Ağa	1.600
Ağrıbozlu hacı Selim	300
Helvacı Muhammed Usta	200
Kolcu Mahmut Ağa	200
Buğdaycızade Ahmet	2.000
Topçubaşı Recep Usta	2.400
Esirci Hacı Ahmet	3.625
Kolcu Şerif Ahmet	300
Berber Panayot	600
Hacıoğlu Muhammet	3.000
Esterani Nikola Tulumcu	200
Vireli Peronkopol	200
Trakuşoğlu Hüseyin	135
Marangoz Alkendir	300
Sabık Miralay Ali Efendi	6.000
Saraydar? Dimitri	600
İnözlü Manol	150
Dimitri	3.000
Şişman Rimondo	1.772
Demirci Hüseyin Usta	260
Humbaracıbaşı Yakup Ağa	1.000
Bölükbaşı selim Ağa	500
Esad Bey	4.300
Küçük Muhammed Ali Çavuş	150
Sarraç İsmail Çavuş	595
Camcı Hasan Ağa	400
Ziya oğlu Muhammed Reis	250
Müezzin Berber Said	100
Kolcu Ali Reis	380

Balıkçı İbrahim	150
Tosyalı Mustafa	600
Kolcu Buhtiye?	400
Kahveci Feyzi	1.000
Harmancı Ahmet	400
Azabzade Mustafa	150
Emin b.lalası? İbrahim	1.500
Müderris Hacı Mustafa Efendi	1.000
İbiş Reşit	1.500
Kütahyalı Hasan Ağa	2.500
Humbaracıbaşı Emin Ağa	2.200
Tatar Mustafa ağa	900
Halkalı Coban	1.020
İstafeli Ahmet ağa	2.500
Derviş Hasan	100
Bacacıoğlu Mustafa reis	1.624
Yorgi Yaniko Maralkoz	700
Hacıoğlu Halil	100
Doğramacı Apostol	1.000
Muhammed Sadık Ağa	850
Şerif Ağa	1.100
Teb'adan İbrahim Ağa	1.000
Yere Zabiti İbrahim Ağa	300
Babalıoğlu İbrahim	100
Yanoş Mihal	200
Yalı Hamamcısı Mahmut	500
Tahir Bey	300
Dimitri	400
Paşa bahçevanı Kostandi	500
Yine zabiti Hacı Muhammed Ağa	1.000
Kundakçı Arnavut Ali Usta	1.000
Sakaroğlu Molla Ahmet	3.000
Sıvacı Aleksendri	500
Yanac	1.100
Mücellid Molla Sadık	1.000
Sakızlı Muhammed Reis	500
Ahtanda İmamı Hüseyin Efendi	501
Mansure Birinci yüzbaşısı Muhammed Ağa	631
İkinci yüzbaşısı İsmail	600

Ağa	
Edremitli Mülazım Hüseyin Ağa	800
Molovalı mülazım Ahmet Ağa	300
Mülazım Hacı Kerim Ağa	400
Kanariye Hüseyin Ağa	300
Mustafa Çavuş	500
Abdullah Çavuş	150
İmam Muhammed Efendi	400
Yereli Ahmet	60
İnözlü Abdi	240
Onbaşı Mustafa	100
Nefer Mustafa	150
Nefer Hüseyin	200
Nefer Resul	50
Kemerli nefer Halil	100
Kementeli Mustafa	150
Kozaklı Halil	200
Çömlek Köylü Mustafa	100
Ali köleoğlu Muhammed	200
Onbaşı Kara Mustafa	100
Sancaktar Ahmet Ağa	450
Ayvacıklı Emir Halil	200
Köle Selimoğlu Muhammed	100
Etmekci Panayot	2.878
Etmekci Küçük Yani	1.500
Hacı Hasanoğlu Kara Mustafa	550
Balcıbolu?Kostandi Aci Nikola	1.000
Mihaloc Aci Manac	1.010
İbrahim b. Oğlu Hasan	330
Adalıoğlu Hüseyin	150
Hacı Sarıoğlu Muhammed	300
Kasımpaşalı oğlu Ali	160
Yereli Davut Mustafa	200
Mısırlı Hacı Muhammed Ağa	500
Azab Ağası Ahmet Ağa	2.500
Hacı Bakizade	200

Muhammed	
Mimar Zamadi Mustafa	300
Bölükbaşı Mustafa	500
Kalafat Ahmet	200
Üsküplü karyesinden Ali…	600
Hacı Hüseyinzade Muhammed Emin	300
Burgucubaşı Panayot	2.000
Dugayambura?	2.500
Yorgac Bilari?	2.300
Akraş Vayod	200
Nikola Aboşi	76
Nikola Efşeftera	300
Mihaylo Larod	125
Anbako' da? tabib Ananos	1.060
Abdalbaki?	1.100
Derşeli Yakupoğlu Ali	300

Muhammed Ağazade Mustafa	1.200
Çiftlikde Dimitri Atanaş	100
Ayandi	50
Dimitri	50
Boyacıoğlu Panayot	100
Çiftçi Sıvanbo	100
Sağır Kameroğlu Hüseyin	200
Kundakçı Molla Muhammed	300
İsmail Ağa Karye-i Çömlek	531
Osman Ağa	500
Muhammed Reisoğlu İbrahim	500
Mustafa Reis	2.000
Şeyhoğlu Ahmet	500
Muhammed Ali	200
Şeyhoğlu Mustafa	500
Sofu Muhammed Reis	500
Şerif Ahmet	500
Hacıoğlu Süleyman	500
Ayasulu Taşçı Mihaylo	180

İstirati Kalafat	300
Yanikulanil	200
İstorac	270
Berbadoğlu Derviş Muhammed	200
Hacı Hasanoğlu Mustafa Ağa	500
Karındaşı Arif	2.000
Kasaboğlu Mustafa Ağa	2.000
Hacı Eyüpoğlu Molla Eyüb	1.400
Kasaboğlu Ali Bey	2.000
Seferzade Süleyman Ağa	500
Merhum İsmail Ağa zevcesi	500
Zabit Hüseyin Efendi	3.000
Ebyoz kocabaşılarından	200
Kabaközoğlu Hacı Ali	1.500
İsmail Efendi	500
Çamkerten oğlundan	2.500
Kasaboğlu Hasan	1.000
Deli Emin Ağa	1.700
Sarılıcalı Küğçük Muhammed	150
Kapısızoğlu Mustafa Ağa	200
Mülazım İbrahim Ağa	200
Uzun Muhammed	60
Kapanoğlu Molla Ahmed	415
Tüysüz oğlu Süleyman	3.600
Defa Süleyman	3.500
Kosil? Mustafa Usta zevcesi	1.000
Haliloğlu Abid	350
Karaosmanzade Hacı İbrahim Ağa	5.000
Molovalı Ahmet Halet	1.000
Çoban Atnaşoğlu Mihaylo	3.478
Kireççi? Metro	500
Hacı İbrahimoğlu Süleyman	3.450
Bergamalı Andoryaoğlu Anaştaş	4.700
Yakimoğlu Andon	25.000
Bazarkan	
Kalafatbaşı Ahmet Reis	3.000
Edremitli Hacı Ahmet Ağa	47.426
Arkalıoğlu Hacı Ali Ağa	300
Papazoğlu Mihaylo	21.628
CEM'AN YEKÜN	672.336

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

İrade Dahiliye (İ.DH.), No: 85/4268.

İrade Meclis-i Mahsus (İ.MMS.), No: 108/4639,

İrade Meclis-i Vâlâ (İ.MVL.) No: 434/19134, 434/19149, 456/20477.

Meclis-i Vâlâ (MVL.) No:534/15, 703/31, 783/80, 785/43, 790/2.

Araştırma Eserleri, Makaleler

Ömer Lütfi Barkan, "Edirne Askeri Kassamı'na Ait Tereke Defterleri (1545-1659)", *Belgeler* (III/5-6), 1996, s.1-479.

Berki, Ali Himmet, *İslam Hukukunda Ferâiz ve İntikal*, Ankara 1985.

Bilgin, Arif-Fatih Bozkurt, "Bir Mali Gelir Kaynağı Olarak Varissiz Ölenlerin Terekeleri ve Beytülmâl Mukataaları", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Sayı 20, 2010/2, s. 1-33.

Cevdet Paşa, *Tezâkir-i Cevdet*, (Yay. C. Baysun), 2.bsk., T.T.K.yay., Ankara 1986.

Cezar, Yavuz, "Bir Âyanın Muhallefatı Havza ve Köprü Kazaları Âyanı Kör İsmailoğlu Hüseyin", *Belleten* (XLI/161), 1977, s.41-78.

Çadırcı, Musa, "Hüseyin Avni Paşa'nın Terekesi", *Belgeler* (XI/15), 1986, 145-164.

Darkot,Besim, "Midilli" *İ.A.* C.VIII, İstanbul 1979, ss.282-284.

Ekinci, Ekrem Buğra, *Osmanlı Mahkemeleri(Tanzimat Sonrası)*, Arı Yayınları, İstanbul 2004.

Karaduman, Nihat, *XVI. Yüzyılda Midilli Adası*, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999.

Karaman, Hayrettin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, İstanbul 2001.

Kiel, Machiel, "Midilli", *DİA*, C.30, İstanbul 2005, s.11-14.

Nagata,Yuzo, "Karaosmanoğlu Hacı Hüseyin Ağa'ya Ait Bir Tereke Defteri", *IX.Türk Tarih Kongresi (Ankara21-25 Eylül 1981)*, 1988, s.1055-1062.

Ortaylı, İlber*, TanzİmatDevrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

Özcan, Tahsin, "Muhallefat*", DİA* (30),2005, s.406-407.

Özdeğer, Hüseyin, *1463-1650 Yılları Bursa Şehri Tereke Defterleri*, İstanbul 1988, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.

Öztürk, Said, *Askerî Kassama Ait Onyedinci Asır Tereke Defterleri*, İstanbul 1995, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.

_____, "Kassâm", *DİA* (24), 2001, s.579-582.

Payzın, Levent, *XVIII. Yüzyılda Midilli Adası*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2008.

Seyitdanlıoğlu, Mehmet, *Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999.

Ünal, A.Afşin, *XVI. Yüzyılda Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaletinde Midilli Sancağı,* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Kayseri 2002.

Ünver, Metin, *Tanzimat'ın Midilli Adası'nda Tatbiki*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.